

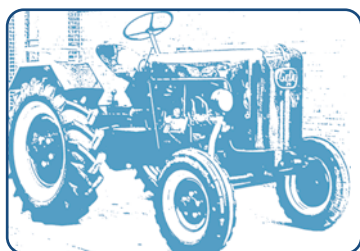
nijver tijd

Driëntwintigste nummer

Goed idee van de redactie om de blik eens te richten op bedrijven die in dit tijdperk van reclamegeweld niet op de voorgrond treden. Graag uw aandacht voor een drietal constructie- en machinebedrijven in Deventer die hier al sinds de jaren twintig en dertig gevestigd zijn.

In die tijd was Deventer een echte industriestad. In 1930 was meer dan de helft van de beroepsbevolking van Deventer in de industrie werkzaam. Landelijk was dat aandeel toen ruim een derde. Niet ten onrechte dus, dat het bedrijfsleven en de gemeente in die tijd Deventer als industriestad etaleerden.

De metaalnijverheid vormde rond 1930 verreweg de grootste industriële sector: bijna een kwart van de ruim 6400 Deventer arbeidsplaatsen. Er waren er maar liefst 108 bedrijven in de metaalsector. Dat konden flinke bedrijven zijn zoals de ijzergieterij en machinefabriek Nering Bögel (dat overigens als gevolg van de crisis in 1931 failliet ging), de rijwielfabriek Burgers, de blikfabriek Thomassen & Drijver en beddenfabrikant Auping. Maar er waren ook veel kleinere metaalbedrijven, waaronder veel traditionele smederijen, die als toeleverings-bedrijf fungeerden. De positie van de metaalnijverheid was ook in het onderwijs goed merkbaar. Van de ruim 574 leerlingen op de ambachts- en nijverheidsscholen koos bijna een derde voor het vak metaalbewerking.

De huidige economische recessie heeft de positie van toeleveringsbedrijven in de metaaltechniek weer eens extra onder onze aandacht gebracht. Het is opmerkelijk dat deze toeleveringsindustrie zich in deze tijd goed heeft weten te handhaven. Dat heeft alles te maken met de flexibiliteit die deze bedrijven aan de dag leggen. Zij richten zich zowel op het leveren van gespecialiseerde machines als op het onderhoud van deze apparaten, dat maakt deze bedrijven minder conjunctuurgevoelig. Meestal hebben deze bedrijven ook uitdrukkelijk voor kleinschaligheid gekozen. Met aanpassingsvermogen, inventiviteit en vooral ook passie voor hun techniek zijn zij in staat om in te spelen op de behoeften van het bedrijfsleven. Wanneer zij eigen producten ontwikkelen, is deze specialisatie hun kracht. De mond-tot-mondreclame doet de rest. De verhalen van de directies van deze speciale bedrijven brengen dat boeiend in beeld.

Ik wens u veel leesplezier.

Gijs van Elk, voorzitter.

De Stichting Industrieel Erfgoed Deventer, is opgericht in juli 1995. Doel is het behoud van industrieel erfgoed in Deventer en omgeving. Ons werkgebied omvat Bathmen, Deventer, Diepenveen, Olst, Twello, Voorst en Wijhe. Gegevens vastleggen, historisch onderzoek doen en daarover publiceren zijn belangrijke onderdelen van ons werk.

We organiseren excursies, bijeenkomsten en lezingen en geven advies op het gebied van hergebruik van industrieel erfgoed.

Natuurlijk zetten we ons in voor hergebruik van monumenten van bedrijf en techniek.

Voor meer informatie: bel (0570) 641151 of mail info@sied.nl.

U kunt ook onze Internetsite bezoeken:

www.sied.nl

Vriend van de SIED

ABN AMRO
BAM Woningbouw Deventer
Deventer Kring van Werkgevers
Ten Hag Groep
Impress
Rabobank Salland
Rentree
Saxion Hogescholen
Schaap Bliksembeveiliging en
Ontstoringstechniek
Smurfit Kappa Zedek
Soils milieuvadvisebureau
Tauw
VHGP Architecten

Interieur Eysink dertiger jaren.

Passie voor de metaal

Bernard Eysink vertelt: “Toen ik op een zaterdagmiddag begin 1926 thuiskwam van het werk, zat mijn vader erg verslagen te kijken: hij was weggestuurd, omdat men het werk door een goedkopere kracht kon laten doen. Er waren toen al heel veel

EYSINK

structuierwerker. We vulden elkaar dus goed aan”.

De Eysinks huren van de gemeente een oude stal op de hoek van de Manhuissteeg en Achter de Muren Duimpoort, de zogenaamde Hamburgerstal, waar vroeger de wisselpaarden stonden voor de postkoets Amsterdam - Hamburg. Daar staat nu de stadsverwarming. De eerste klant is de overbuurvrouw die haar fornuis laat repareren. Maar het is vallen en opstaan in de crisistijd: De machinist van een sleepboot heeft een karwei. Vader Teunis geeft hem een kwartje voor een sigaar en een glas bier en ziedaar: een uur later komt hij met nog meer werk. Maar bij de aanbesteding van een hekwerk in Twello blijken ze de hoogste: ‘We moesten nog veel leren’. De klant was koning. Op een zaterdag na

werklozen, zodat er voor mijn vader, toen 53 jaar, weinig kans op werk was. Ik was 22 en kwam met een idee: ‘Wat een ander kan, kunnen wij ook: voor ons zelf beginnen’. Mijn vader was metaaldraaier en ik bank- en con-

zessen, Eysink is net gewassen en verschoond, komt er een kapitein van een sleepboot met de motor stuk. Of hij zondagmorgen, dan is de ketel koud, wil komen om de lekke stoomketel te maken, want maandag moet men varen.. ‘Dan kruip je zondagmorgen om zes uur die ketel maar in en kom je er als een neger weer uit’. In 1931 zegt de gemeente de huur op: vader en zoon moeten weer op zoek: aan de Mr. De Boerlaan ligt –vlakbij de haven– een geschikt terrein. Ze laten er een werkplaats met bovenwoning bouwen en zoon koopt het stuk grond ernaast voor zijn huis. De smederij heet voortaan ‘Machinefabriek en constructiewerkplaats T. Eysink en Zn.’. Klanten zijn in deze periode bijvoorbeeld het Deventer Overslagbedrijf, de fa. Lammers en Twentol, enkele aannemers en de Beurtvaartdienst.

In 1938 moet vader stoppen. Zijn zoon neemt de zaak van vader over, hij heeft dan twee jongens in dienst. In de moeilijke oorlogstijd begint de ‘echte’ machinefabriek met bakker Oonk. Deze zit verlegen om een uitrolmachine voor zijn deeg. Hij neemt Eysink mee naar een collega, die er een heeft staan. Oonk krijgt zijn machine, van oud materiaal gemaakt, maar Eysink maakt er nog zes, die snel verkocht zijn, want er is veel vraag naar. Nog in 1944 construeert hij ook een meng- en klutsmachine.

Na de bevrijding komt er een slager met een kapotte stopmachine voor worst. Eysink repareert de machine en maakt er meteen zes bij: via een advertentie in het slagersblad is hij ze binnen enkele dagen

1931. Achter de Muren-Duimpoort.

kwijt. Dit is het begin van een flinke productie van slagerij-machines. Op den duur is Eysink de enige in deze branche in Nederland: van succesvolle typen worden honderden stuks verkocht.

In 1964 gaat Bennie Eysink in de zaak. Als in de jaren zestig de slagerijen verdwijnen, stapt Eysink weer over op reparatie- en constructiewerk, en zo is het nu nog. Het bedrijf ontwikkelt op aanvraag speciale machines, maakt onderdelen van productielijnen of aanpassingen aan standaardconstructies. In 2000 maakt de vierde generatie zijn entree in de persoon van Richard Eysink. Een jaar later verhuist de firma naar de Groningenstraat. De aantallen in de productie blijven klein, het aantal medewerkers schommelt rond de zes. Het lijkt een goede formule voor de toekomst.

ZANDHUIS EN ZWART

Begin jaren twintig van de vorige eeuw starten de heren Zandhuis en Zwart een 'Electrische smederij, herstelplaats voor machinerieën en autogenische laschinrichting' aan de Rielierweg bij de elastiekfabriek van Fortuin. In 1928 verrijst een constructiewerkplaats aan de Veenweg, hoek Weseperstraat, waar het bedrijf nog steeds gevestigd is. Zandhuis is de administrateur, Zwart de technische man. Helaas zijn hun zonen tegenpolen. Jan Zandhuis emigreert naar Zuid-Afrika, maar de firmanaam blijft altijd ongewijzigd. In de vooroorlogse jaren is er veel klein werk voor de gemeente: 'lasschen afslagnok uurwerk Groote Kerk' en ' klimijzers schoorsteen Landbouwschool', maar ook grotere klussen aan de pompen en het drijfwerk van het pompstation Bergweide. In deze periode komt ook de centrale verwarming erbij, waarvoor de olietanks worden vervaardigd. Thomassen en Drijver is lange tijd een grote opdrachtgever met reparatiewerk en liftschachten. Men waakte er steeds voor niet te afhankelijk van één bedrijf te worden. Om die reden werd een van de klanten, Philips, uiteindelijk geen

grote opdrachtgever. Deze manier van werken bleef het uitgangspunt: een mix van werk op afroep van bedrijven, onderhoud, reparatie en kleine particuliere opdrachten. Zandhuis en Zwart is klein gebleven en besteedt veel uit, maar ontwikkelt wel producten op verzoek. Zo blijft het bedrijf op de hoogte van nieuwe technieken. Een voorbeeld is warmteterugwinning: ongeveer 30 jaar geleden ontwikkelt Koos Slootweg, nu directeur van Nefit een warmteterugwinningssysteem voor een woningenproject van het Deventer architectenbureau Kristinsson. Zandhuis en Zwart bouwde deze installaties, maar het was een experiment dat mislukte: het moest op een te grote schaal in de markt gezet worden. Desondanks komt enige jaren later uit dit project de zonneboiler voort.

Een laatste voorbeeld: een container met daarin installaties als verwarming en boilers, men hijst die kant-en-klaar op het

dak van een gebouw, waarna aansluiting van de installatie direct plaatsvindt. Het bedrijf heeft tegenwoordig acht medewerkers. Twee van hen werken permanent als onderhoudsmonteur bij vleesfabriek Stegeman, zowel in Deventer als in Wijhe. Directeur Gerrit Zwart is de enige 'indirecte medewerker'. Er werkt ook steeds een aantal mensen met een beperking. Het afhouden van massaproductie, een combinatie van onderhoud, ontwikkelen van speciale constructies en contact met particuliere opdrachtgevers lijkt een goede bedrijfsvoering, ook in tijden van crisis. Zandhuis en Zwart hoeft eigenlijk nooit te adverteren...

GEURTSSEN

Begin twintigste eeuw werken er meerdere broers Geurtsen als smid in Twello. De grootvader van de huidige directeur, J.G.A. Geurtsen, trekt als kachelsmid naar Deventer en vestigt zich in 1926 met een kachelsmederij en constructiewerkplaats aan de Brinkgreverweg, ongeveer vijf jaar later komt zijn broer bij hem in de zaak. Ze openen ook een winkel in huis-

1907. Vestiging Geurtsen in de Smyrnastraat 3.

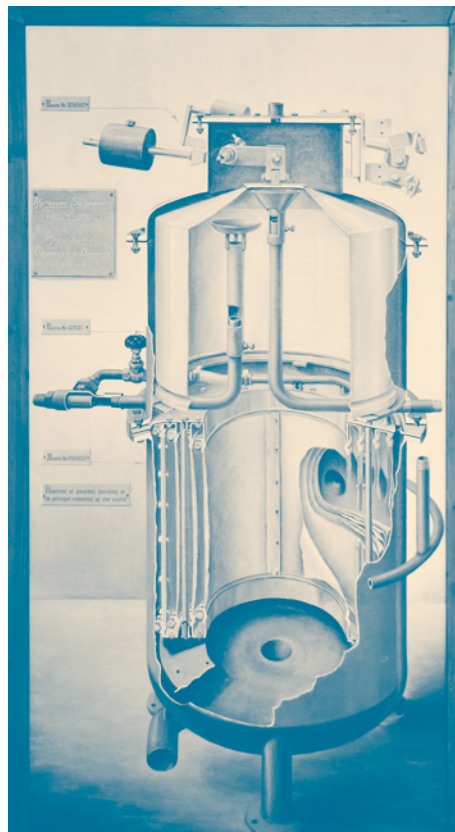
houdelijke artikelen. Die verkoopt afgezien van kachels geen producten van eigen makelij en heeft tot in het midden van de jaren zeventig bestaan. Al voor de oorlog werkt men met machines als een draaibank, ook de fa. Geurtsen werkt voor de regionale vleesindustrie.

In verband met ruimtegebrek verhuist het bedrijf na de Tweede Wereldoorlog naar de Molenbelt. In deze periode steunt het bedrijf op twee activiteiten: enerzijds verwarming- en cv-installaties voor bijvoorbeeld kerken en scholen en anderzijds de machinebouw, die steeds belangrijker wordt. De basis voor het huidige bedrijf werd gelegd, toen Geurtsen onderhoud en toegepaste technologie ging leveren voor de Ankersmit Textielfabrieken in Deventer. Na de komst van het aardgas in de jaren zestig is het verwarmingsdeel minder geworden en ten slotte verdwenen.

In 1978 verhuist de productie naar een veel groter gebouw: de oude fabriek van de Koninklijke Vereenigde Tapijtfabrieken aan de Smyrnastraat, gebouwd in 1904. Machines worden vaak op aanvraag ontwikkeld, soms komt er een tip van een klant of een idee uit de tussenhandel. Ook komen medewerkers zelf met suggesties, zo is de productontwikkeling een spontaan proces.

Tweemaal had het bedrijf geheel kunnen veranderen in de richting van massaproductie.

Separator van Geurtsen.

In de jaren vijftig ontwikkelen twee familieleden Geurtsen een Nederlandse tractor op basis van een Deutz-motor. De markt is dan nog kleinschalig, maar toch kan men niet op tegen de buitenlandse concurrentie. Van de ongeveer 100 exemplaren van deze GeDe-tractoren (Geurtsen Deventer) staan er enkele weer in de fabriek. Een ander product ontstaat in de jaren 1975-1985. De wetgeving voor het scheiden van olie en water op schepen zal aangescherpt worden. Geurtsen loopt erop vooruit en ontwikkelt een separator (olie- en waterscheider). De wetswijziging loopt vertraging op en de ontwikkelkosten zijn nogal hoog: de verkoop blijft beperkt tot 200 exemplaren.

Zo blijft Geurtsen een 'maatwerkbedrijf' voor tal van industrieën, waaronder nog steeds de vleesindustrie, zowel regionaal als (inter)nationaal. Vaak worden gespecialiseerde machines gemaakt, maar ook aanpassingen of uitbreidingen van bestaande constructies. Zo bracht men bij Auping verbeteringen aan in het productieproces. Recente voorbeelden van machines zijn een ijsvulmachine voor Unilever en een steenstripmachine voor Veldhoen in Twello. Met tegenwoordig zo'n 60 werknemers blijft Geurtsen voortdurend naar oplossingen zoeken met en voor zijn klanten.

Het artikel is van Ipe de Graaf. Hij gebruikte o.a. de volgende bronnen:

-Vijftig jaar firma Eysink, 1926-1976.

-SAB

Met dank aan de heren Eysink, Geurtsen en Zwart.

Colofon

Nijvertijd is een halfjaarlijks verschijnd bulletin van de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer (SIED), bestemd voor donateurs en andere betrokkenen en geïnteresseerden. Donateur kan men worden door overmaking van: € 15,- (of meer) voor particulieren, € 25,- (of meer) voor organisaties, € 50,- (of meer) voor bedrijven op Postbankrekening 415141 t.n.v. de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer. Adres: Vonderstraat 111, 7419 BN Deventer. Vormgeving: Allison, grafische vormgeving en reclameadvies, Deventer.

ISBN 1388-2759